

Kaminits-Podolsk u-sevivatah: sefer-zikaron li-kehilot Yiśra'el ba-'arim Kaminits-Podolsk, Balin, Dunovits, Zamehov, Zhvanets, Min-kovits, Smotrits', Frampol, Kupin, Kitaigorod, she-hushmedu bi-yeme ha-Sho'ah 'al-yede ha-Na'atsim bi-shnat 701. 1965. Rozen, A., Śarig, H., Bernshtain, Y. (eds.). Tel Aviv.

Rolle, A. J. 1907. Do dziejów Kamieńca Podolskiego. *Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do "Gazety Lwowskiej"*. R. 35. nr 6. s. 534–540.

Павленко Л. А.

ORCID: 0000-0003-0238-7168

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії

та міжнародних відносин

Національного університету "Чернігівський колегіум"

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

СНОВСЬК НА ЧЕРНІГІВЩИНІ У 1920-Х РОКАХ: ЧИННИКИ РУЙНУВАННЯ РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ ТРАДИЦІЙНОГО УКЛАДУ ЖИТТЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ

Ключові слова: Сновськ, єврейське містечко, радянізація, коренізація.

Сучасний Сновськ, адміністративний центр Сновської міської громади Корюківського району Чернігівської області, заснований у 70-х рр. XIX ст. як селище при Сновській станції після прокладання Лібаво-Роменської залізниці. Від свого заснування населений пункт поступово залюднювався, розростався, та формував свій особливий маленький затишний світ. Традиції, атмосферу і правила життя визначав багатонаціональний склад мешканців, які більш ніж на третину були євреями. І хоча формально Сновськ визначався як село, за усіма ознаками він міг вважатися містечком. Тому в 1899 р. представники сновської єврейської громади подали прохання губернатору про надання Сновську

цього статусу [Москаленко 2017, 39–40], але тільки в 1923 р., за радянської влади, Сновськ стане містом [Кудрицький 1990, 969].

Звичний плин життя сновської єврейської громади був назавжди порушений більшовицьким переворотом і встановленням на українських теренах “диктатури пролетаріату”. Документальні джерела свідчать, що на початок 1920-х років у Сновську проживало 3450 євреїв, що становило 44 % від загальної кількості мешканців [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 241, 114]. Вони займалися ремеслами, торгівлею, сільським господарством, мали дві синагоги, три молитовних будинки, підприємницьку спілку з соціально-благодійницькими функціями “Життя”, навчали своїх дітей у єврейських учителів, розмовляли мовою ідиш [Москаленко 2017, 41–42]. Після проголошення державної політики “коренізації”, спрямованої на залучення національних меншин до “радянського будівництва”, єврейство Чернігівщини зазнало карколомних трансформацій свого традиційного життєвого укладу, пристосовуючись, опираючись – намагаючись вижити.

Серед основних чинників радянзації єврейського економічного, суспільного і духовно-культурного життя слід назвати нищення індивідуального підприємництва. Боротьба проти “одноосібників” розгорталася під гаслом об’єднання усіх незалежних виробників у підконтрольні уряду товариства і спілки. Зокрема, у Сновську на 1928 р. “Товариством кустарів” було охоплено 119 євреїв, “Позико-ощадним товариством” – 205 євреїв. У подібних товариствах Сновська 80–90 % членів були єврейської національності [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 634, 31–32]. Працювали артілі безробітних, переважно з євреїв міста: крохмально-патоків, мукомольна, капелюшників, візників, перукарів, бляхарів [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 775, 47].

Ще однією формою примусу до колективної виробничої праці було переселення євреїв на український південь для створення сільськогосподарських колективів. У Сновську було створено осередки Громадського комітету із земельного облаштування єврейських трудящих (ОЗЕТ), який втягнув на кінець 1920-х рр. у процедуру переселення 20 єврейських родин [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 878, 45], з яких утворили “Сновське товариство” [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 358, 113].

Велика увага приділялася ідеологічно-просвітницькій роботі, для чого в Сновську відкрили клуби, проводили акції, читали лекції відповідної тематики. Нищилися єврейські релігійні свята і традиції шляхом призначення на єврейський Новий рік, по суботах робочих днів, зборів у пролетарських клубах, акцій тощо [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 775, 55]. Сновськ отримував 30 примірників всеукраїнської єврейської газети “Дер Штерн” (“Зоря”) – друкованого органу ЦККП(б)У і ВУРПС єврейською мовою [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 483, 13].

На страшну руйнівну силу перетворили шкільну освіту. У Сновську функціонували 2 семирічні школи – єврейська і соцвиху. На 1929 р. у єврейській навчалось 120 єврейських дітей, у школі соцвиху 166 дітей (42 % від усіх учнів школи) також були з єврейських родин. Школа проводила активну антирелігійну та радянську пропаганду. Існували 2 піонерських загони, комсомольська спілка молоді. Проте підпільно продовжували працювати хедери. 4 єврейських учителів було притягнуто до відповідальності. Їх судила єврейська виїзна судова камера. 3 вчителів засудили до річних термінів примусової праці [ДАЧГО. Ф. П – 10. Спр. 775, 46].

Отже, Сновськ 1920-х років – справжнє єврейське містечко, яке було радянізоване, русифіковане і позбавлене єврейського колориту шляхом добре спланованої і послідовної державної політики Радянського Союзу.

Література:

Державний архів Чернігівської області [ДАЧГО]. Ф. П – 10. Справа 241.

Державний архів Чернігівської області. Ф. П – 10. Справа 358.

Державний архів Чернігівської області. Ф. П – 10. Справа 483.

Державний архів Чернігівської області. Ф. П – 10. Справа 634.

Державний архів Чернігівської області. Ф. П – 10. Справа 775.

Державний архів Чернігівської області. Ф. П – 10. Справа 878.

Кудрицький А. В. (ред.). Чернігівщина. Енциклопедичний словник. Київ: “Українська радянська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1990.

Москаленко В. Роль євреїв у соціально-економічному розвитку Сновська кінця XIX – початку XX ст. *Євреї Лівобережної України: історія та культура*, 2017. С. 36–44.